

ISSN 2076-586X

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

**ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Науковий журнал

Виходить 40 разів на рік

Заснований у березні 1997 року

№ 23 (316). 2014

Черкаси – 2014

Учебно-воспитательный процесс, построенный на принципах краеведческо-туристической деятельности, обеспечивает необходимый синтез знаний, умений, навыков, эмоционально-ценностного отношения и развернутой рефлексии.

Ключевые слова: образование, содержание образования, краеведческий туризм, природосоответствие, культуросоответствие.

Summary. Chychuk A. P. The modernization of educational content on the basis of local history and tourism. The article is devoted to one of actual problems of changes the role of education in modern conditions of globalization, fundamentalization and humanization. A new educational paradigm oriented on the introduction of competence approach. Its essence lies in the formation of personality, able to transform cultural values on professional and personal competence, building on this basis of new social relations and intercultural dialogue. The use of competence-based approach is one of the important concept of updating the content of education. Competence in only one of the cultural space does not ensure the development of autonomy of thinking and creative position in life. Integral education of the human person requires the formation interrelated competencies in all spheres of culture, that is competent in the sense of nature and the culture of personality. The educational process is built on the basis of local history and tourist activities that provide the necessary synthesis of knowledge, abilities, skills, emotional - value attitude and extensive reflection..

Key words: education, content of education, regional tourism, nature- compliance, cultural-compliance

УДК 378

А. Я. Цюприк

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

У статті обґрунтовано концептуальні засади суспільно-гуманітарної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту в процесі самостійної роботи. Виявлено, що серед пріоритетних напрямів особливе місце займає проблема організації самостійної роботи. Висвітлено, що специфічні умови служб цивільного захисту, що характеризуються високим рівнем відповідальності, обмеженням часу на ухвалення рішення, пред'являють особливі вимоги до фахівців цивільного захисту, спонукають постійно підтримувати і підвищувати рівень своїх професійних знань, умінь та навичок. Визначено цілі навчання суспільних дисциплін, зокрема гуманітаризацію навчання. Одним з завдань гуманізації навчання є розвиток у студентів самостійного мислення, творчого зацікавленого ставлення до професії, а суспільні дисципліни сприяють розвитку мислення студента. Встановлено, що суспільні дисципліни повинні служити засобом постійної передачі студентам професійно корисної інформації, оновлення та збагачення знань зі спеціальності, бути засобом досягнення, в першу чергу, цілі підвищення рівня освіченості, ерудиції в межах своєї спеціальності, адже робота на професійному рівні потребує постійного вдосконалення майстерності, поповнення професійних знань, розширення професійного кругозору, а якісна суспільно-гуманітарна підготовка веде до здатності розуміти новітні ідеї, забезпечує інтелектуальне збагачення студентів. Обґрунтовано концептуальні засади суспільно-гуманітарної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту в процесі самостійної роботи.

Ключові слова: концептуальні засади, суспільно-гуманітарна підготовка, майбутні фахівці цивільного захисту, самостійна робота, гуманітаризація навчання, розвиток мислення.

Постановка проблеми. Роль і значення гуманітаристики у вищих навчальних закладах негуманітарного профілю, “здається, вже не потребують доведення в загальному плані: зрозуміло, що суто професійних знань недостатньо для формування високоосвічених фахівців-інтелектуалів. Та залишаються важливими вивчення й подальший розвиток принципів упровадження гуманітарних знань, конкретні методики

роботи, навчальні технології» [7, с. 5]. У контексті глобальних трансформаційних процесів особливого значення набуває «розширення міжнародних, професійних контактів у різних сферах суспільства та формування комунікативної культури фахівця. Зазначене вимагає як загальної, так і професійної освіченості майбутніх офіцерів, високий рівень якої досягається у ході гуманітарної підготовки – невід'ємної складової навчально-виховного процесу у вищих військових навчальних закладах» [6, с. 4].

Служба порятунку забезпечує реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невинробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності. Допільно також ураховувати, що значна частина професійної діяльності майбутніх офіцерів служби порятунку відбувається в екстремальних умовах.

Серед пріоритетних напрямів виділена проблема організації самостійної роботи студентів в умовах нових педагогічних технологій, зокрема особистісно орієнтованого навчання. При традиційній системі навчання самостійна робота студентів спрямована переважно на засвоєння знань, умінь і навичок, а розвиток особистості та її самостійності здебільшого ставиться як другорядна мета.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні положення організації освітнього процесу визначені у таких державних документах, як Конституція України, Військові статuti збройних сил України, Закон України № 1068-VI «Про дисциплінарний статут служби цивільного захисту», Постанова Кабінету Міністрів України № 593 «Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу», Наказ МНС України №177 «Настанова з організації соціально – гуманітарної роботи з рядовим і начальницьким складом та працівниками органів і підрозділів цивільного захисту» тощо.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури дозволяє зробити висновок про значний інтерес вітчизняних і зарубіжних дослідників до проблеми самостійної роботи студентів (Л. Головка, С. Заскалета, Л. Онучак, Н. Сидорчук, В. Буринський, М. Солдатенко, І. Шимко, С. Кустовський, Г. Адамів, В. Луценко, В. Паламарчук, Г. Романова та ін.) та навчання суспільно-гуманітарних дисциплін (В. Сотніченко, Л. Сорокіна, К. Богомаз, Т. Лобода, В. Хрипун та ін.). Питання підготовки та навчання особового складу в системі МНС України, а саме про запровадження системи безперервної підготовки рятувальників висвітлено у працях, В. Корнева, В. Ніконова, А. Унукова, а також М. Столяра та О. Торічного. Проте недостатньо дослідженими залишаються проблеми національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів служби порятунку під час підготовки у вищому навчальному закладі.

Мета статті – обґрунтувати концептуальні засади суспільно-гуманітарної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту в процесі самостійної роботи.

Виклад основного матеріалу. Система вищої освіти покликана вирішувати завдання, спрямовані на формування навичок самостійної творчої роботи. Іде активний пошук таких форм організації навчальної діяльності, які б найкращим чином сприяли розвитку самостійного мислення, творчого, зацікавленого ставлення до процесу пізнання. В умовах гуманізації навчального процесу у вищій школі зростає роль самостійної роботи студентів, освіта передбачає обов'язкове оволодіння прийомами самостійного набуття знань і наступного творчого використання.

Загальною тенденцією сучасної освіти є прямий зв'язок між престижністю вищого навчального закладу і кількістю годин на вивчення мов, історії, культури, незалежно від спеціальності. Поліцентрична інтегративна модель навчального плану за умов ідейного і культурного плюралізму, безперечно, є спробою стабілізувати світоглядну

культуру майбутнього спеціаліста, відкриває перспективи для розвитку його особистості та відтворення продуктивної моделі його професійної діяльності.

Специфічні умови служб цивільного захисту, що характеризуються високим рівнем відповідальності, обмеженням часу на ухвалення рішення, пред'являють особливі вимоги до фахівців цивільного захисту, спонукають постійно підтримувати і підвищувати рівень своїх професійних знань, умінь та навичок. Тому важливим завданням, що стоїть перед державою, є розвиток системи вищої галузевої освіти.

У зв'язку з цим відбуваються значні зміни в системі і організації навчального процесу, зокрема у галузі методики викладання, а також в аспектах упровадження інформаційних технологій і науково-методичних досягнень, нових методів і технологій у навчальний процес. Світова тенденція переходу до нетрадиційних форм освіти простежується у зростанні кількості навчальних закладів, що ведуть підготовку за інноваційними педагогічними технологіями.

О. Столяренко обґрунтовує потребу інтеграції всіх людинознавчих дисциплін для якісного засвоєння знань, важливих для формування гуманістичного світогляду. На його думку, це сприятиме розвитку гуманістичного виховання взагалі, за умов глобалізації сучасного світу зокрема [5]. Наступає етап, «коли духовність «виштовхується» з трудового процесу, а сама праця набуває ознак рутинності, бездуховності» [2, с. 118]. Така метаморфоза засобу і мети дає згубні наслідки у сфері духовності, створюючи умови і водночас виступаючи причиною деградації людських ідеалів, моральних засад. Зокрема, В. Смірнова [4] розробила та обґрунтувала структуру змісту правових знань для студентів професійно-педагогічного коледжу як основу їхньої інтеграції, а також виявила організаційно-методичні умови реалізації інтегрованого підходу до структурування змісту правових знань у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у професійно-педагогічному коледжі. Мова йде про те, що інтегрується зміст правових знань, а саме, теоретичні знання, знання про способи діяльності та знання, що регулюють правову поведінку, з технологіями реалізації інтегрованих знань в умовах, наближених до реальних професійних ситуацій.

Однією з цілей навчання суспільних дисциплін є гуманітаризація навчання. Підготовка спеціаліста у вищій школі завжди мала на меті формування в нього сучасного світогляду. Абсолютизація чи недооцінка цієї складної системи духовного світу людини також є одним із факторів неякісної підготовки інженера, лікаря або педагога як у недавньому минулому, так і нині. У більшості вищих навчальних закладів вважається, що військовий заклад повинен займатися виключно підготовкою спеціалістів вузького профілю.

Роль гуманітарного знання, таким чином, взагалі недооцінюється і ця недооцінка вже неодноразово давала про себе знати й при її збереженні буде нагадувати про себе частіше й частіше. Але «спеціаліст вузького профілю – це лише технократ, який не в змозі мислити загальнолюдськими категоріями. Для нього головне – це виконання плану, а те, що підприємство отрує атмосферу, ріки, озера, його не цікавить. Подібне ставлення – наслідок відсутності значної гуманітарної бази. Саме гуманітарні науки розвивають у людині такі якості, як порядність, відчуття прекрасного, відповідальність, людяність. Тому не вузького спеціаліста, обмеженого рамками своєї спеціальності, а освічену в вищій мірі людину повинен готувати вищий військовий навчальний заклад» [1, с. 29].

Одним з завдань гуманізації навчання є розвиток у студентів самостійного мислення, творчого зацікавленого ставлення до професії. Суспільні дисципліни сприяють розвитку мислення студента. З позицій психології специфіка професійної діяльності як діяльності, спрямована на вирішення конкретних практичних життєво

важливих завдань, відображається не лише в позиції особистості як суб'єкта, а й у стилі його інтелектуальної активності, у стилі його мислення [3, с. 128].

Традиційне вивчення суспільних дисциплін орієнтоване на загальноосвітню підготовку, тому необхідно знайти інноваційні підходи до формування професійно важливих знань, умінь і навичок у майбутніх фахівців. Значні можливості для підвищення якості освіти у цьому сенсі має самостійна робота студентів. Самостійна робота є одним із основних резервів підвищення ефективності навчання. Під час самостійної роботи стимулюється пізнавальна активність студентів.

Суспільні дисципліни повинні служити засобом постійної передачі студентам професійно корисної інформації, оновлення та збагачення знань зі спеціальності, бути засобом досягнення, в першу чергу, цілі підвищення рівня освіченості, ерудиції в межах своєї спеціальності, адже робота на професійному рівні потребує постійного вдосконалення майстерності, поповнення професійних знань, розширення професійного кругозору.

Якісна суспільно-гуманітарна підготовка веде до здатності розуміти новітні ідеї, забезпечує інтелектуальне збагачення студентів. Під час вивчення суспільних дисциплін необхідно навчити студентів оволодівати новими знаннями і вміннями для плідної творчої діяльності майбутнього професіонала, оптимально використовуючи резерви самостійної роботи.

На сучасному етапі розвитку суспільства, коли інформація швидко стає неактуальною, спеціалісту вкрай необхідно мати достатній рівень умінь самостійної пошукової роботи, щоб бути в змозі оперативно знайти необхідну інформацію та використовувати її у своїй професійній діяльності.

Згідно з типовими навчальними планами третина від загального обсягу часу при вивченні суспільних дисциплін відводиться на самостійну роботу. Самостійна робота сполучається з різними формами організації навчального процесу, такими, як лекція, семінар, курсове проектування, навчальна практика.

Найбільш ефективними формами активізації самостійної роботи студентів під час лекційних занять є: проблемна лекція, невелика письмова робота наприкінці викладу лекційного матеріалу, написання рефератів і виступ студентів з доповідями, розв'язання проблемних задач і проведення ділових ігор. Особливістю організації самостійної роботи при вивченні суспільних дисциплін є розв'язання проблемних задач, тобто конкретних соціальних ситуацій.

Під час організації самостійної роботи викладач бере участь у роботі опосередковано, тому змінюються його функції: на перший план виступає управління індивідуальною діяльністю студента, діагностика інтересів особистості, облік самостійної роботи тощо. Якщо під час лекцій викладач виступає, в основному, в ролі ретранслятора знань, то здійснюючи керівництво самостійною роботою, педагог мотивує процес творчого пошуку шляхом розвитку пізнавального інтересу студентів.

Викладач організує індивідуальну роботу студентів з поглибленого розгляду теоретичного матеріалу, формує вміння та навички його практичного застосування. За порівняно короткий термін формується професійна компетенція. Позааудиторна самостійна робота зі спеціальною літературою не лише викликає інтерес у студентів та розширяє їх кругозір, а й дає можливість побачити практичну корисність суспільних дисциплін. Слід зазначити, що засвоєння будь-якого матеріалу значною мірою залежить від ступеня розуміння важливості й практичної користі предмета. Така організація самостійної роботи у процесі вивчення суспільних дисциплін позитивно впливає на професійний саморозвиток особистості. Особливості самостійної роботи, пов'язані з сутністю та змістом суспільних дисциплін, ми аналізували з позицій гуманітаризації навчання. Серед них виділяємо проблему творчого інформаційного пошуку.

Основними функціями самостійної роботи студентів при вивченні гуманітарних дисциплін є: пізнавальна функція, яка пов'язана із засвоєнням систематизованих знань; функція формування вмінь і навичок, самостійного їх оновлення й творчого застосування; прогностична функція, яка полягає в повсякчасному передбаченні та оцінюванні студентами як можливого результату, так і саме виконання завдання; коригуюча функція складається в потребі вчасно коригувати свою діяльність; виховна функція, яка пов'язана з формуванням самостійності як риси характеру.

Висновки. Завдання суспільно-гуманітарної підготовки і закономірності розвитку студентів визначають логіку побудови навчального матеріалу відповідно до особливостей і структури майбутньої професійної діяльності фахівця цивільного захисту. Викладене вище дозволило сформулювати такі *концептуальні засади суспільно-гуманітарної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту в процесі самостійної роботи*: цілеспрямоване формування пізнавальних інтересів майбутніх фахівців цивільного захисту; удосконалення змісту суспільно-гуманітарної майбутніх фахівців цивільного захисту; конкретизація закладених в основу змісту підготовки фахівців принципів (системності, науковості, діяльності, гуманізації, самостійності тощо); застосування відповідних технологій навчання і засобів, зокрема, використання проектної технології та проблемного навчання, модульних технологій; використання особистісно-орієнтованого підходу до суспільно-гуманітарної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту як засіб формування професійних компетентностей майбутніх фахівців; використання інформаційних технологій у навчальному процесі, які мають суттєвий вплив на систему засобів навчання; визначення дидактичних цілей, навчання в контексті суспільно-гуманітарної діяльності майбутніх фахівців, обґрунтовану структурованість навчального матеріалу, обґрунтованість методичних прийомів на всіх етапах навчання.

До подальших напрямів дослідження відносимо вивчення особливостей самостійної роботи курсантів під час виконання курсових робіт, дипломного проектування та практик.

Список використаних джерел

1. Григор'єва С.В. Гуманітаризація вищої освіти як шлях формування спеціаліста XXI століття / С.В. Григор'єва // Інженерна освіта на межі століть: традиції, проблеми, перспективи. – Харків: ХДПУ, 2000. – С.29-30.
2. Мельник В.П. Філософські проблеми технікознавства (гносеологічні та предметно-перетворювальні аспекти) / В.П. Мельник. – Львів: Світ, 1994. – 180 с.
3. Пономар'єв Я.А. Психологія творчого мислення / Я.А. Пономар'єв. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1960. – 352 с.
4. Смірнова В.О. Інтегрований підхід до структурування змісту правових знань у професійно-педагогічному коледжі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / В.О. Смірнова. – К., 2009. – 20 с.
5. Столяренко О. Інтеграція людинознавчих знань у гуманістичному вихованні школярів / О. Столяренко // Рідна шк. – 2006. – № 4. – С. 14–18.
6. Тарасенко С.М. Формування фахової комунікативної культури курсантів військових інститутів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С.М. Тарасенко. – Ж., 2013. – 23 с.
7. Теоретико-методологічні засади інтеграції змісту гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах негуманітарного профілю: монографія / [Онкович Г.В., Бойченко М.І., Дем'яненко Н.М., Донець З.Ф., Карачун В.Я., Кобченко В.І., Куляс П.П., Лесик Г.В., Олексюк О.М. та ін.] ; За заг. ред. Г.В. Онкович. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 336 с.

Одержано редакцією 3.10.2014

Прийнято до публікації 10.10.2014

Анотація. Цюпрік А. Я. *Концептуальні основи общественно-гуманітарної підготовки будучих спеціалістів громадянської захисти в процесі самостійної роботи.* В статті обосновані концептуальні основи общественно-гуманітарної підготовки будучих спеціалістів громадянської захисти в процесі самостійної